

Н. Я. КРЕДЕНЕЦЬ

ДОСВІД СТАНОВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У ЄВРОПЕЙСЬКІЙ СИСТЕМІ ОСВІТИ

Розглянуто зарубіжний досвід розвитку освітніх систем в контексті інтеграційних процесів загалом та становлення соціального партнерства у системі освіти зокрема. Проаналізовано складне завдання – забезпечити зростаючі потреби економіки, зумовлені розвитком виробництва високих технологій, європейських і глобальних інтеграцій та конкуренції, яке загострило необхідність побудови нової парадигми освіти протягом усього життя за допомогою соціальних партнерів. З'ясовано, що процес модернізації освітніх систем на засадах неперервності є складним і багатовимірним. У цьому контексті соціальне партнерство розглядається як засіб вирішення суперечностей між освітою та ринком праці, як механізм розвитку та адекватного функціонування системи освіти.

Ключеві слова: інтеграцій процеси, концепція освіти протягом усього життя, соціальні партнери, соціальне партнерство, Празьке комюніке, Берлінське комюніке.

Н. Я. КРЕДЕНЕЦЬ

ОПЫТ СТАНОВЛЕНИЯ СОЦИАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА В КОНТЕКСТЕ ИНТЕГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ В ЕВРОПЕЙСКОЙ СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ

Рассмотрен зарубежный опыт развития образовательных систем в контексте интеграционных процессов в целом и становления социального партнерства в системе образования в частности. Проанализирована сложная задача – обеспечить растущие потребности экономики, обусловленные развитием производства высоких технологий, европейских и глобальных интеграций и конкуренции, которая обострила необходимость построения новой парадигмы образования в течение всей жизни с помощью социальных партнеров. Выяснено, что процесс модернизации образовательных систем на основе непрерывности является сложным и многомерным. В этом контексте социальное партнерство рассматривается как средство разрешения противоречий между образованием и рынком труда, как механизм развития и адекватного функционирования системы образования.

Ключевые слова: интеграционные процессы, концепция образования на протяжении всей жизни, социальные партнеры, социальное партнерство, Пражское комюніке, Берлинское комюніке.

N. YA. KREDENETS

EXPERIENCE IN THE DEVELOPMENT OF SOCIAL PARTNERSHIP IN THE CONTEXT OF INTEGRATION PROCESSES IN THE EUROPEAN SYSTEM OF EDUCATION

The article deals with the foreign experience in the development of educational systems in the context of integration processes in general and the establishment of social partnership in the education system in particular. The difficult task of providing of growing needs of economy caused by the development of high technology, European and Global Integration and competition has given rise to the need to build a new paradigm of education throughout the life together with social partners. It has been found out that the process of modernization of educational systems on the basis of continuity is complex and multidimensional. In this context, social partnership is considered as a means of resolving differences between education and labour markets as a mechanism of the development and adequate functioning of the education system.

Key words: Integration processes, the concept of lifelong education, social partners, social partnership, Prague Communiqué, Berlin Communiqué.

Від початку Болонського процесу здобування освіти упродовж життя входить до головних напрямів розбудови загальноєвропейського освітнього простору. Вперше з'явившись у документах Празького саміту (2001 р.) та Берлінської конференції (2003 р.) міністрів освіти держав – учасниць Болонського процесу, ця проблема набула актуальності в контексті його

просування та корегування. Якщо Празьке комюніке наголошує на необхідності стратегії побудови системи післядипломного навчання для подолання проблеми конкурентоспроможності, застосування нових технологій та поліпшення єдності суспільства, рівних можливостей та якості життя [8, с. 73], то Берлінське комюніке закликає реалізовувати політику європейських країн щодо запровадження навчання впродовж усього життя шляхом спонукання вищих навчальних закладів до розширення можливостей навчання незалежно від віку, включно з визнанням попередньої освіти [12].

Через свою багатоплановість, багатоаспектність, а також діалектичну суперечливість явище партнерства спричиняє чимало гострих дискусій. Сьогодні в жодній галузі європейського суспільства не відбуваються такі кардинальні зміни, як у сфері освіти.

Про інтенсивність пошуків нових шляхів розвитку соціального партнерства в системі вищої та професійної освіти європейських країн пишуть вітчизняні та зарубіжні дослідники: І. М. Стариков, В. Л. Даниленко (шляхи розвитку соціального партнерства в роботі вищої школи європейських країн) [3]; Н. В. Абашкіна, А. А. Муравйова, О. Н. Олейнікова (соціальне партнерство у сфері професійної освіти європейських країн) [1; 7; 9]; О. І. Огієнко, Л. П. Пуховська (безперервна професійна освіта зарубіжних країн) [8; 5]. Проте необхідно зазначити, що проблему становлення соціального партнерства у системі освіти в контексті інтеграційних процесів на сьогодні досліджено недостатньо.

Метою статті є висвітлення фундаментальних критеріїв формування соціального партнерства у європейській системі освіти в контексті інтеграційних процесів.

Концепція соціального партнерства розроблялася європейськими дослідниками як метод цивілізованого вирішення соціально-трудових конфліктів.

Процес законодавчого закріплення колективно-договірної системи в більшості країн Заходу розпочався на початку ХХ ст. Окремі її норми були внесені у датський Цивільний кодекс в 1907 р., у швейцарський Кодекс зобов'язань – у 1911 р. Пізніше в процесі виділення норм трудового законодавства в окрему галузь права набуло поширення прийняття спеціальних законодавчих актів з колективно-договірного регулювання трудових відносин. У Норвегії, зокрема, такий акт прийнято в 1915 р., а в Німеччині – у 1918 р.

В «Економічній енциклопедії» поняття «партнерство» тлумачиться як «зміцнення потенціалу (урядів та громадянського суспільства) шляхом підвищення їхніх знань, навичок, умінь та професіоналізму. Може набувати форми та реалізації окремих проектів із урядом у розробці програми двостороннього (багатостороннього) діалогу між зацікавленими органами влади. Такий діалог слугує дієвим інструментом поєднання економічної ефективності і соціальної справедливості, пом'якшення соціальних наслідків ринкових реформ, збереження громадської злагоди і попередження соціальної напруги в суспільстві» [14].

Соціальний діалог – важливий фактор розвитку демократії в Європі – був ініційований президентом Єврокомісії Ж. Делором на засіданні цієї комісії у Валь Дюшесі (передмістя Брюсселя, Бельгія). Учасниками цього діалогу в країнах ЄС є: Союз конфедерацій промисловців та роботодавців Європи (UNICE), Європейський центр підприємств з участю держави та підприємств загального економічного інтересу (СЕЕР), Європейська конфедерація профспілок (ETUC) [9, с. 7–8].

Поняття соціальний діалог набуло стійкого позитивного значення: обмін думками, пошук взаєморозуміння, узгодження позицій, вирішення конфліктів та інші механізми оптимізації міжособистісних та міжгрупових взаємодій [2, с. 23].

У 1992 р. створено Комітет із соціального діалогу, що відіграє важливу роль у політичних процесах ЄС. За час своєї діяльності цей комітет, зокрема, ухвалив: Документ з професійного навчання для зменшення безробіття (1995 р.), Документ з питань навчання протягом життя (1996 р.), Документ з питань рівних прав громадян з опогіршеним здоров'ям (1997 р.), документ «Європейський соціальний діалог, потенціал інновацій та змін» (2002 р.), Декларацію соціальних партнерів у рамках Європейського року людей з обмеженим здоров'ям (2003 р.), Програму соціального партнерства з питань зайнятості та мобільності (2005 р.) [9, с. 8].

У документі «Європейський соціальний діалог, потенціал інновацій та змін» соціальний діалог вважають засобом удосконалення управління Європою, що розвивається як рушійна сила економічних, соціальних та освітніх реформ.

Об'єктивними чинниками розвитку соціального партнерства в освіті стають глибинні зміни, що відбуваються у галузі праці та зайнятості, необхідність вирішення економічних проблем та підтримки конкурентоспроможності підприємств та держави на тлі швидкого розвитку технологій, потреба в постійному навчанні населення з метою набуття професійних компетенцій відповідно до вимог ринку праці, які швидко змінюються. У цьому контексті соціальне партнерство розглядається як засіб вирішення суперечностей між освітою та ринком праці, механізм розвитку та адекватного функціонування системи освіти.

У глосарії термінів європейської освіти «Освітній євротюнінг» (Tuning Educational Structures in Europe), що був опублікований у 2006 р., термін «соціальне партнерство» тлумачиться як співпраця всіх зацікавлених сторін для реалізації цілей Болонського процесу [11].

Стратегічною метою Болонського процесу є створення Європейського простору вищої освіти, конкурентноспроможного та привабливого як для студентів Європи, так і усього світу. Такий простір ґрунтується на міжнародному партнерстві, яке має усунути перепони та забезпечити широкий доступ до якісної вищої освіти, що базується на принципах демократії та незалежності університетів, їхньої наукової і дослідницької самостійності, активізувати мобільність студентів та науково-педагогічних кадрів, підготувати молодь до активного життя в демократичному суспільстві, закласти основи для їх професійної кар'єри та особистого розвитку.

Міжнародними партнерами-учасниками Болонського процесу є 46 держав Європейського континенту, а також Єврокомісія, Рада Європи, Європейський центр вищої освіти ЮНЕСКО, Асоціація європейських університетів, Європейська асоціація закладів вищої освіти, Європейська студентська спілка, Європейська асоціація забезпечення якості вищої освіти, Міжнародна освіта (Education International), (BusinessEurope) – Федерація промисловців і підприємців Європи, та інші впливові організації.

Основні реформи, передбачені Болонським процесом: запровадження триступеневої системи вищої освіти (бакалавр, магістр, доктор філософії); навчання протягом життя поряд з визнанням попереднього навчання (формального і неформального); гнучкі графіки навчального процесу, які дозволяють поєднувати роботу й навчання; полегшення доступу до вищої освіти; гарантія рівних можливостей щодо отримання освіти; сприяння зайнятості (вища освіта для отримання кращої роботи); впровадження та визнання спільних навчальних програм, а також спільних дипломів, що видаються університетами; визнання навчання та ступенів, отриманих в університетах країн-партнерів.

Для нашого дослідження особливу вагу мають основні офіційні документи Болонської реформи: Бергенське, Лондонське, та Левенське комюніке, оскільки в них визначено стратегічні завдання соціального партнерства.

У Бергенському комюніке «Загальноєвропейський простір – досягнення мети», прийнятому 20 травня 2005 р. зазначається, що стратегічними завданнями соціального партнерства є: освіта впродовж життя, ратифікація особистісної та професійної компетентності (розвиток методології ратифікації неформальної освіти тощо); якість, індикатори, ефективність інвестицій в освіту; співпраця, спрямована на конкурентоспроможність (навчання на робочому місці, в громадянському суспільстві, незаможних верств населення тощо).

Міністри освіти обговорили питання визнання професійних кваліфікацій та можливості працевлаштування зафіксували їх у Лондонському комюніке на шляху до європейського простору вищої освіти: відповіді на виклики глобалізації (16–19 травня 2007 р.). Вони зазначили, що уряди держав та вузи повинні розвивати партнерство і співпрацю з роботодавцями в процесі інноваційних змін навчальних планів, які створюються на основі результатів навчання та кредитів, що сприяють визнанню як кваліфікацій, так і попереднього навчання, включаючи неформальне та неофіційне навчання.

В преамбулі до Левенського комюніке «Європейський простір вищої освіти у новому десятилітті» (Бельгія, 28 – 29 квітня 2009 р.) зазначається, що до 2020 р. європейська вища освіта має зробити вирішальний внесок у реалізацію «Європи знань». Стоячи перед викликом старіння населення, Європа може досягти успіху в цій справі за умови, якщо вона максимально розкриє таланти і здібності всіх своїх громадян та повністю долучиться до навчання впродовж життя і більш широкої участі соціальних партнерів у вищій освіті.

Навчання для майбутнього Європи включає такі пріоритети розвитку вищої освіти в наступному десятиріччі: соціальний вимір; рівний доступ та закінчення навчання; навчання впродовж життя; працевлаштування; студенто-центроване навчання та навчальна місія вищої освіти; освіта, наука та інновація; міжнародна відкритість; мобільність; збір даних; багатовимірні інструменти прозорості; фінансування.

У більшості європейських країн у сфері освіти відбуваються стрімкі процеси, які реалізуються соціальними партнерами. Свідченням цього є той факт, що питання формування соціального партнерства у вищій освіті, які широко обговорювались на всесвітніх конференціях та симпозіумах, стають невід'ємною частиною великої кількості різноманітних проєктів, започаткованих міжнародними організаціями в галузі освіти.

Вагомий внесок у дослідження проблеми зробив Аналітичний центр професійної освіти (Sharing Expertise in Training). У 2006 р. він організував пленарні зустрічі Консультативного форуму на тему: Досвід для прогресу: навчання за допомогою партнерів. У прийнятому на форумі документі зазначається, що формування інституту соціального партнерства в європейській системі професійної освіти зумовлене такими факторами: необхідністю зняття суперечностей між ринком праці та ринком освітніх послуг; законодавчим закріпленням автономії освітніх закладів; диверсифікацією джерел фінансування; прагненням підвищити якість освіти; зростанням мобільності людини, розвитком освіти протягом усього життя.

Зауважимо, що у висновках Другого міжнародного конгресу ЮНЕСКО з технічної та професійної освіти «Освіта і підготовка впродовж усього життя: лист у майбутнє» (квітень 1999 р.) зазначається, що сила уряду кожної країни полягає в його здатності розвивати соціальне партнерство у системі навчання. Компонентами цієї системи, що необхідні для соціального партнерства приватного та державного секторів, є:

- забезпечення інформації щодо вимог ринку праці на основі індикаторів та оцінювання потреб у навчанні на національному та галузевих рівнях;
- обґрунтування, визначення політики й створення законодавчих засад для системи навчання;
- розробка стандартів якості, включно з оцінюванням і сертифікацією для забезпечення послідовності і наступності;
- розробка інституційної структури й операціональних механізмів;
- мобілізація зацікавлених сторін на досягнення максимальної участі у впровадженні системи через відповідні стратегії, заходи і стимули;
- планування організації навчання;
- удосконалення навчальних планів та програм, навчання викладачів і керівників;
- забезпечення фінансування системи навчання;
- забезпечення професійної інформації, орієнтації й консультування;
- оцінювання загального функціонування системи;
- забезпечення практичної підготовки на робочому місці в різних формах;
- гарантування рівних прав у доступі до навчання» [6, с. 37–39].

Вивчивши зарубіжний досвід, ми ідентифікували чотири основні моделі, що відрізняються ступенем державної участі в системі професійної освіти та навчання, а також участі соціальних партнерів.

Ліберальна модель (діє у Великій Британії), яка характеризується загальними тенденціями децентралізації державного управління, у рамках якої політика в сфері професійного навчання здійснюється переважно місцевими органами влади та підприємствами, що проводять навчання. Проте держава залишає за собою право розподіляти фінансові ресурси, спрямовані на забезпечення навчання для пріоритетних галузей освіти [10, с. 8].

Модель державного домінування, якій властиві державне планування та управління професійної освіти і навчання. Держава та відповідні місцеві органи влади, відповідальні за професійне навчання, здійснюють контроль за ним. Соціальні партнери беруть участь у прийнятті рішень на державному рівні. На міжгалузевому рівні значну роль у професійній освіті відіграють асоціації роботодавців, що забезпечують особливі потреби в навчанні. На цьому рівні високою є активність професійних спілок. Ця модель характерна для Франції [7, с. 117].

Неокооперативна модель діє в Данії та Нідерландах. Для неї визначальним є розподіл ролей між державою, компаніями та профспілками. Асоціації роботодавців та профспілки

найбільш активно беруть участь у плануванні та управлінні професійної освіти, а держава легітимізує рішення, що прийняті на основі домовленостей соціальних партнерів [13].

Модель партнерства, яка склалася в Німеччині, визначається як змішана модель, оскільки система професійної освіти діє у рамках некооперативної, а фінансування професійної освіти здійснюється в рамках ліберальної моделі. У сфері освіти обов'язки соціальних партнерів законодавчо розмежовані між федеральним урядом та землями [1, с. 92].

Отже, реалізація спільних домовленостей соціальних партнерів реалізовує нову парадигму вищої та професійної освіти протягом усього життя. Проте, незважаючи на інтеграційні процеси, кожна країна прагне зберегти в цій галузі власну неповторність і традиції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абашкіна Н. В. Принципи розвитку професійної освіти в Німеччині: монографія / Н. В. Абашкіна. – К.: Вища школа, 1998. – 207 с.
2. Економічний діалог: партнерство заради успіху. – К.: НІСД, Центр антикризових досліджень, 2007.
3. Стариков І. М., Даниленко В. Л. Шляхи розвитку соціального партнерства у роботі вищої школи / Стариков І. М., Даниленко В. Л. // Науковий вісник Миколаївського державного університету. Вип. 12. Педагогічні науки: Збірник наукових праць. Т. 2. – Миколаїв: МДУ, 2006. – С. 168 – 183.
4. Копенгагенский процесс // Sharing Expertise in Training // ETF О. Н. Олейникова, А. А. Муравйова. – М., 2006. – 85 с.
5. Л. Пуховська. Навчання впродовж життя як пріоритетний напрям Болонського процесу у наступному десятиріччі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/OD/2010_2/10PLPPND.pdf>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
6. Материали Второго Международного Конгресса ЮНЕСКО по техническому и профессиональному образованию «Образование и подготовка на протяжении всей жизни: мост в будущее». г. Сеул, Республика Корея, 26–30 апреля 1999 г. – Астана, 1999 г. – С. 34 – 72.
7. Муравйова А. А. Профессиональное образование и обучение в странах Западной Европы: сфера деятельности социальных партнеров / А. А. Муравйова // Труд за рубежом. – М. – 2000. – № 4. – С. 117–133.
8. Огієнко О. І. Тенденції розвитку освіти дорослих у скандинавських країнах: монографія / О.І. Огієнко / За ред. Н. Г. Ничкало – Суми: Еллада, 2008. – 444 с.
9. Олейникова О. Н. Социальное партнерство в профессиональном образовании / О. Н. Олейникова – М., 2005. – 82 с.
10. Хатчинсон Г. Партнерство как метод управления: [упр. образованием на местах в Великобритании] / Г. Хатчинсон // Управления школой: Новое приложения к газете. “Первое сентября” для директоров и администраторов школ. – 1996. – № 1.
11. The Bologna Process 2020 – The European Higher Education Area in the New Decade. Communiqué (Leuven and Louvain-la-Neuve, 28-29 April 2009) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.eu-edu.org/ua/news/info/223>>.- Загол. з екрану. – Мова англ.
12. Towards the European Educational Area. Communiqué (Prague, 19 May 2001) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cepes.io/information_services/sources/on_line/Prague.pdf7>. - Загол. з екрану. – Мова англ.
13. Tuning Educational Structures in Europe [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.owwz.de/glossar.html?&L=2&tx_sfbolognaglossar_pi1\[s\]=RU&tx_sfbolognaglossar_pi1\[uid\]=52](http://www.owwz.de/glossar.html?&L=2&tx_sfbolognaglossar_pi1[s]=RU&tx_sfbolognaglossar_pi1[uid]=52)>. – Загол. з екрану. – Мова англ.
14. Wirtschaftslexikon: über 4000 Stichwörter für Studium und Praxis [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.wirtschaftslexikon/rittershofer/werner/products/detail/prod_id/25617652/>.- Загол. з екрану. – Мова нім.